

SZABÓ FERENC - ANDRÁS IMRE

BESZÉLGETÉS P. BULÁNYI MOZGALMÁRÓL

(Közösségi megvitatásra alkalmas kijelentések az interjúból:

Sz.F.: ...*...A katolikus morális mindig helyet adott az ún. epikeiának: bizonyos estekben, pl. amikor az előjáró ki van szolgáltatva egyházellenes politikai hatalomnak, nem vagyok köteles engedelmessé válni, ha ezt lelkiismeretem tiltja. De az epikeiát nem lehet általánosítani, amint ezt P. Bulányi teszi: ti. hogy az ő szubjektív meggyőződése a csúcsérték „akárminő hatalmakkal szemben”*

A.I.: ...*Igazában a dialógus és a megegyezés is csak azért következhetett be – bármennyire paradoxnak tűnik is ez az állítás –, mivel voltak „ellenállók”, akik az üldözött állami szervekkel megértették, hogy az egyházat üldözéssel elpusztítani nem lehet. Sokkal „célravezetőbb” a cinkos árulás kiépítése és a kompromisszum, mint a hősiesség helytállásról tanúskodók bebörtönzése – gondolhatta az ÁEH.*

Sz.F.: ‘...*... Sok Bulányi- és Bokor-iratot olvastam (még P. Bulányi is talált nálam a Vatikáni Rádiónál olyat, ami neki sem volt meg!), de igazában azt sohasem figyelhettem meg, hogy P. Bulányi és a Bokor beismeri hibáit, hogy konkrétan jelét adja a folyton hangoztatott megtérésnek, hogy – felejtve a múltat – a jelenlegi konkrét magyar egyház építésében részt akar venni. Hátha ők maguk rekesztik ki saját magukat?’*

(zsgy)

Szabó Ferenc: A magyar olvasóközönségnek nem kell bemutatnunk Bulányi György piarista atyát, aki 1993. január végén aranymisésként adott hálát Istennek szenvedésekkel és örömmel bőven megáldott életútjáért. A „Kézfogás” című egésznapos konferencia január 30-án, majd másnap az aranymise és szeretetlakoma résztvevői felidéztek a Páter életét és a Bokor mozgalom kibontakozását, valamint az egyházi hierarchiával (nevezetesen Lékai bíborossal és a Hittani Kongregációval) kialakult nehézségeit, konfliktusát. Szokolczay Lajos Páter Bulányi című kis könyve 1989-ben az atyával folytatott beszélgetés formájában vázolta az életút főbb állomásait, és számos dokumentumot tett közzé az „ügy” illusztrálására. Ismertek – többek között – Bulányi György írásai is az egyházrendről és az engedelmességről. (A két tanulmány hiteles, részben a szerző által pontosított szövege az Egyházforum-könyvek 3. köteteként jelent meg Luzernben 1989-ben.) Célunk most nem az alapos felmérés, amelyet Máté- Tóth András példásan elvégzett, hanem néhány megjegyzés, „szélgjegyzet”, hogy a problémát felvessük, és hozzászólásokat „provokáljunk”.

András Imre: Máté-Tóth valóban tudományos igényű dokumentumgyűjtést végzett és monográfiát készített a magyarországi egyházüldözés egyik kiemelkedő jelenségéről, a „Bokor” néven ismertté vált magyar egyházi-kisközösségi mozgalomról és alapítójáról, P. Bulányi György piarista szerzetesről. Én magam csupán azt javasoltam a szerzőnek, hogy a most kiadandó monográfia szerkezetén módosítson, tehát kiadványunk elejére kerüljön a Bokor mozgalmat ismertető történeti rész, és második helyre az elméleti, a tényekre reflektáló és a teológiai kérdéseket érintő rész.

Sz. F.: Mivel Máthé-Tóth András e számunkban vázolja a Bokor mozgalom történetét, mindjárt rátérhetünk az értékelésre.

A. I.: De még előtte szólnunk kell az ún. Ostpolitikáról, mert P. Bulányi mozgalma, egész működése és nehézségei elválaszthatatlanok ettől; csak a most vázolandó háttér ismeretében értjük meg teljesen. Ismeretes, hogy a háború után hamarosan hatalomra került kommunista rendszer kemény harcot indított a vallás és az egyház(ak) ellen: a katolikus egyházat adminisztratív eszközökkel akarták megsemmisíteni. Az egyházhoz hű főpapok és papok/szerzetesek súlyos börtönbüntetésekkel szenvedtek el „államellenes szervezkedés” és hasonló koholt vádak alapján. Az ellenállás szimbóluma Mindszenty József bíboros lett.

A Szovjetunióban az ortodox egyház az államegyháziság koncepcióját alakította ki; de a közép-kelet-európai országokban, ahol a lakosság többsége katolikus volt, és más történeti háttérrel jelentkeztek a problémák, a „nemzeti” (Rómától független) egyház létesítése lehetetlennek bizonyult. Így Magyarországon is megbukott a kísérlet a magyarok hagyományos Róma-hűsége miatt. Nálunk az állami beavatkozás hagyománya a jozefinizmus volt. . .

Sz. F.: Csakugyan, a Kádár-korszakban ez valósult meg. . .

A. I.: A kommunista formula ez volt: „megegyezés az egyház és az állam között.” Tudjuk, hogy mit jelentett ez a „kompromisszum”: a magánszférán túl minden vallási megnyilvánulást az állam (ÁEH) ellenőrizte; a Lékai bíboros idején kialakult, ún. „kis lépések” politikája is akadályozta az egyházi élet kibontakozását.

Sz. F.: És – mint látjuk – az ún. „Bulányi-ügy” is jó volt arra (Miklós Imréék szándéka szerint), hogy ezzel is fékezék a „kis lépéseket”. . .

A. I.: De térjünk még vissza a keleti politikához. A vallásüldöző kommunista rendszer különböző okok (pl. az 1956-os forradalom) miatt önmérsékletre kényszerült. A párt már 1958-ban olyan elvi határozatot fogadott el, hogy a vallás elleni harc történelmi méretű, és hogy nem szabad azt adminisztratív eszközökkel folytatni. A kommunista rendszer elbizonytalanodott, kereste a modus vivendi-t az egyházzal. Maga a katolikus egyház is, XXIII. Jánossal és a zsinattal kezdődően, párbeszédet akart folytatni még az ateistákkal is, kinyújtotta kezét a vallásüldöző kommunizmus felé is. De bizonyos lépések már korábban elkezdődtek. Itt utalok arra az interjúra, amelyet 1991-ben König bécsi bíborossal, az Ostpolitik egyik főszereplőjével készítettem. (Vö. Távlatok, 95/5.) König bíboros többek között elmondta, hogy Wyszynski varsói érsek 1956-ban XII. Piusznál járt, és hosszasan beszámolt arról, hogy miképpen próbált dialógust folytatni a kommunista hatalommal. Közismert, hogy XII. Piusz milyen határozottan állást foglalt a kommunista rendszerrel szemben. Mégis, úgy tűnt König bíborosnak, a lengyel főpappal való tárgyalás után a pápa némileg módosította nézetét. Mindenesetre a II. vatikáni zsinatig lényegében az volt Róma álláspontja, hogy felkészítse az üldözött egyházakat a megmaradásra, hogy megakadályozza az egyház adminisztratív megsemmisítését. Az egyik ilyen szerény lépés volt egy Kolakovszky álnéven utazó horvát jezsuita küldetése, aki Magyarországon át tartott

a Szovjetunió felé: Debrecenben négy egyházi kis csoportot hozott létre. Ebbe a munkába 1945 tavaszán bevonta P. Bulányi Györgyöt is, aki aztán tovább folytatta a kisközösségek szervezését. Amikor P. Bulányi azt kérdezte a jezsuitától: miért kell ezt csinálni, a válasz ez volt „Mert hamarosan olyan idők fognak jönni, hogy az egyház csak ezekben az egészen kicsi közösségekben tud tovább élni.” (Szakolczay, P. Bulányi, 22.)

Sz. F.: Tulajdonképpen P. Bulányi és csoportjai ezt az alapmagatartást fogadták el, és ellene voltak a XXIII. János, majd VI. Pál alatt kialakított „keleti politikának”, a Casaroli-féle kompromisszumoknak, miként Mindszenty bíboros is. A Távlatok egyik előbbi számában Mészáros István közzétette Mindszenty bíboros 1971-es helyzetértékelését a Szentszék és a magyar kommunista rendszer tárgyalásairól: a bíboros élesen bírálta Róma engedékenységét a püspöki kinevezésekben, továbbá a békepapság működését illetően. Úgy tűnik, ezt az álláspontot vallották mindvégig Bulányiék is. És utalnék itt még Lénárd Ödön piarista atya legújabb könyvére: Erő az erőtlenségben, amelyben hasonló kritikát találunk a Czapik- és Lékai-féle egyházpolitikával szemben, tehát mindazokkal szemben, akik az evangéliumi hűség (vértanúság) helyett a „túlélést” választották, ami a politikai hatalommal való kompromisszumhoz vezetett. (Lásd alább P. Pálos ismertetését.)

A. I.: P. Bulányi és a Bokor mozgalom számára a legnagyobb megpróbáltatást nem az egyházüldözés, hanem a Szentszék és a kommunista állam 1964-es részleges megegyezése okozta. Úgy érezhették ugyanis, hogy a Szentszék feladta azokat az alapelveket, amelyekre ők az életüket tették rá – vállalva az üldöztetést Krisztusért. Szerintem ez a tény kulcsjelentőségű P. Bulányi és a Bokor mozgalom egyházfegyelmi és tanbeli konfliktusos megnyilatkozásaiban.

Sz. F.: Minden bizonnyal ez lényeges kérdés.

A. I.: Szerintem ezt a tényt figyelembe kell venniük az illetékeseknek, amikor végre meg akarják valósítani P. Bulányi és a Bokor mozgalom egyházi integrálódását. Azt is nyíltan ki kellene mondani, hogy P. Bulányi mennyit tett a kisközösségekben a hit ébrentartásáért, az egyházüldözést is elszenvedő katolikus csoportok szolgálatáért, és mennyit szenvedett a börtönben Krisztusért és egyházáért. Igazában a dialógus és a megegyezés is csak azért következhetett be – bármennyire paradoxnak tűnik is ez az állítás –, mivel

voltak „ellenállók”, akik az üldöző állami szervekkel megértették, hogy az egyházat üldözéssel elpusztítani nem lehet. Sokkal „célravezetőbb” a cinkos árulás kiépítése és a kompromisszum, mint a hősies helytállásról tanúskodók bebörtönzése – gondolhatta az ÁEH.

Sz. F.: Valójában innen érthető P. Bulányi tétele az engedelmesség elítéléséről és (egy bizonyos) engedetlenség igazolásáról, ami annyi gondot okozott Lékai bíborosnak és Miklós Imrének. Tagadhatatlan, hogy P. Bulányinak vannak vitatható kitételei; bizonyos kijelentései (főleg az engedetlenség általánosítása) egyenesen elfogadhatatlanok. Szerencsére az Egyházforum Könyvek sorozatában (1989-ben) megjelent változat függelékében maga P. Bulányi tisztázza félreérthető terminológiáját.

„Dolgozatom terminológiájának az volt a hibája, hogy egyaránt »engedelmességnek« nevezte a kiskorú, a helyes nagykorú és a helytelen nagykorú engedelmességet. Ezt a hibát csak fokozta, hogy az »engedetlenséget« általában erkölcsileg bűnősként értette. Ha különböztetni akarunk, akkor ki kell tennünk a pontosító jelzőket: »bűnös engedelmesség«, illetve »lelkiismeretre hivatkozó engedelmesség« (»polgári engedetlenség«).” (173–174. old.)

Ez szükséges pontosítás. P. Bulányi elismeri, hogy terminológiája megbotránkozást keltett. Világos, hogy kötelessége engedetlenné lennie, ha lelkiismeretével (meggyőződésével) szembenállót akarnak parancsolni. Új megfogalmazása már elfogadhatóbb (de még félreérthető!): „Csak az Istennek engedelmeskedés erény! – és ez egyet jelent a hűséggel meggyőződésemmel.” Az egyháznak (tanítóhivatalnak) vagy az előjárónak kijáró engedelmességet nem lehet egyszerűen vak, gyerekes engedelmeskedésnek számítani. Mindenesetre Jézus engedelmes volt egészen a kereszthalálig, mert Atyjától kapott küldetését a végsőkig teljesíteni akarta. A keresztény engedelmesség és szabadság csakis a jézusi hit fényében érthető és értelmezhető. Egyébként az engedelmességgel kapcsolatban érdekes levélváltásra került sor P. Weissmahr Béla és P. Bulányi György között: Mérleg 1990/2, 221, és 1990/4, 447. A katolikus morális mindig helyet adott az ún. epikéiának: bizonyos esetekben, pl. amikor az előjáró ki van szolgáltatva egyházellenes politikai hatalomnak, nem vagyok köteles engedelmeskedni, ha ezt lelkiismeretem tiltja. De az epikéiát nem lehet általánosítani, amint ezt P. Bulányi teszi: ti. hogy az ő szubjektív meggyőződése a csúcspont, „akárminő hatalmakkal szemben”.

A. I.: Nyilván P. Bulányi jól tudta, hogy a kommunista hatalmat képviselő Miklós Imre diktálta Lékai bíborosnak a „kis lépések” ritmusát, és az egyházat elfojtó hatalom mondta ki a jelszót: addig nem lesz előrelépés, míg a Bulányi-kérdést meg nem oldják. 1981 után Miklósék engedékenyebbek lettek pl. a Regnum irányában; Bulányiéknál a katonáskodás megtagadása különösen irritálta a hatalmat. Maga P. Bulányi mondta Szakolczaynak (i.h. 78–80.): „Az ateista államhatalom 1981-ben az összes kisközösség felszámolásának politikája helyett – amire Helsinki óta már nem volt lehetősége – beérte a számára legkellemetlenebb »szalámiszelet« levágásával, illetve – mivel a hierarchián keresztül valósította meg elképzeléseit – levágatásával. A nemrég elhunyt Emódi László, a Regnum szellemi- lelki vezetője az elmúlt évtizedek során, mondta-írta nemegyszer – egy kissé nekünk is adresszálva: „Nekünk nincsen külön filozófiánk, teológiánk, dogmatikánk, morálisunk. . . ; mi az egyház tanítását tanítjuk. A mi közösségünk kétségtelenül »teológusabb« jellegű. A Bokor tagjainak írásaiból már 158 (!) gépelt kéziratkötet sorakozik polcainkon. . .”

Sz. F.: Közben már tisztázódott a lelkiismereti ellenvetés kérdése: a II. vatikáni zsinat tanítása szerint jogos a lelkiismereti ellenvetés, miként, a haza védelmében, a katonáskodás is. (Gaudium et spes, 79.)

A. I.: A Bokor mozgalomban intenzív teologizálás folyt, erről Máté-Tóth tézise is tanúskodik. P. Bulányi irodalomtanárnak készült, de végül teológiai vitákba is belebonyolódott, amikor magyarázta valamelyik (egyházpolitikai) állásfoglalását, vagy védelmezni akarta valamelyik tételét az egyházpolitikai indíttatású „teológiai felülvizsgálattal” szemben. A csatározáshoz kölcsönbe vett szellemi fegyverekkel – nyugati cikkek és könyvek révén – néha olyan álláspontot foglalt el, amelyet a tanítóhivatal joggal kifogásolt, pl. az általa is említett egyházrend értelmezésében. Így aztán okot szolgáltatott a még ma sem lezárt „hivatalos tisztázó eljárásra”.

Sz. F.: P. Bulányi egyházfelfogásának egyik jellegzetessége: élesen megkülönbözteti, szinte szétválasztja az eszményi, a Jézus által akart egy, szent, apostoli és egyetemes egyházat, tehát a Szentlélek által életeltetett egyházat, és a történelemben megvalósuló egyházat (egyházakat), amelyek tökéletlen(ek), csak megközelítik az eszményt. „Eszmény voltából kifolyóan a Jézustól akart egyház csak ezeknek az eszménytől különböző módokon és fokokban lemaradó különféle egyházaknak az alakjában létezhet. Ezekről

függetlenül, önmagában tehát nem létezhet a valóság rendjében (in re), hanem csak a tudatunkban (in mente). Hogy a ténylegesen meglévő egyházak közül melyik közelíti meg leginkább a jézusi egyházeszményt, ez azon fordul, hogy melyik egyházban élő emberek átlaga zárkózik fel viszonylag legteljesebben a jézusi egyházeszmény megvallásához és megvalósításához. Ennek eldöntéséhez a szíveket és veséket vizsgáló Isten mindentudására volna szükség. Isten azonban ezt eddigelé nem nyilatkoztatta ki nekünk.”

Ebből nagyon is kétértelmű egyházmeghatározásból (protestánsoknál, szektásoknál hasonló elgondolásokat találunk) következik Bulányi atya egyházhűségének kétértelműsége, kettőssége is. „A történetileg adott, egyházi-szociológiai alakulathoz fűződő hűség szükségképpen feltételes hűség, ha a jézusi egyházeszményhez feltétlen hűség köt bennünket.” A hűséget többféle történelmileg adott egyházalakulatban lehet gyakorolni; tehát nem szükséges áttérnem, hanem meg kell térnem abban az egyházban, amelybe beleszülettem. Bármilyen történelmileg megvalósuló egyház gyarló emberekből áll, csak megközelíti a jézusi eszményt. Így tehát át kell engednünk magunkban a vezetést a bennünk működni akaró isteni Léleknek, akkor megvalósul a szeretetegység. (Egy Bokor-vita végeredménye, 1987, in: Szakolczay: Páter Bulányi, 239–243.)

A. I.: Nem lenne nehéz példákat idéznünk arra, hogy a történelem folyamán miképpen töredezett szét a nagy egyház éppen azért, mivel egyesek, reformátorok és szektaalapítók, „a Lélektől vezetve” (tehát objektív szempontok és támpontok figyelembe vétele nélkül, a mindenkor történelmileg megvalósult egyháznak való engedelmeség nélkül) igyekeztek megközelíteni a jézusi eszményt.

Sz. F.: Most csak a II. vatikáni zsinat egyháztanának pár szempontjára hívnám fel a figyelmet. A zsinat – éppen a fentebb vázolt szubjektív egyházfelfogás kiküszöbölése végett – hangsúlyozta, hogy az egyház egyszerre látható valóság és kegyelmi közösség, a megtestesülés analógiájára. Ezért Krisztusnak ez az egyetlen egyháza szent is, mivel a Lélek élte, ugyanakkor, mivel bűnös tagokból áll, állandóan megtérésre és megújulásra szorul (Lumen gentium 8). Abban tehát igaza van Bulányi atyának, hogy a földön vándorló egyház csakis az állandó megtisztulás és megtérés révén közelíthet a Krisztus által akart eszményhez. De a zsinat azt is kiemeli, hogy „nem kell két valóságnak tekintenünk a hierarchikus szervekkel ellátott társaságot és Krisztus misztikus testét, a látható

gyülekezetet és a kegyelmi közösséget (. . .) Ezek emberi és isteni elemekből álló egyetlen összetett valóságot alkotnak.” (Uo.) Továbbá még mindig ugyanabban a pontban: „Ez Krisztus egyetlen egyháza. Egynek, szentnek, katolikusnak és apostolinak valljuk a hiszekegyben. (. . .) Ez az egyház ebben a világban, mint alkotmányos és rendezett társaság, a katolikus egyházban áll fenn, vagyis Péter utóda meg a vele közösségben élő püspökök által kormányzott egyházban, bár szervezetén kívül is megtalálható a megszentelődés sok eszköze és sok igazság.” (Uo. – az aláhúzások tölem. Sz. F.)

A. I.: Ez az egyházkép nem ugyanaz, mint amit Bulányi atya vázolt, jóllehet többször hangoztatta, hogy elfogadja a II. vatikáni zsinat tanítását.

Sz. F.: Persze még több olyan pontot idézhetnénk a zsinati dokumentumokból, amelyektől meglehetősen eltávolodott P. Bulányi és közösségeinek némely tagja. Például: nem csupán fokozati, hanem lényegi különbség van a megkereszteltek általános papsága és a hierarchikus (szolgálati, felszentelt) papság között. (Lumen gentium, 10.)

Az említett „pneumatikus” egyházfelfogás és egyházhűség következménye aztán többek között az lesz, hogy amikor Bulányi, a pápalátogatás előtti római látogatás alkalmával (1991. február–március), már-már hajlandónak mutatkozik a Rómával való kiengesztelődésre, végül mégis a Bokor egyes radikális elemeinek vétőjára hallgat. Ő maga idéz és kommentál két levelet. Végül is úgy dönt, hogy Isten Lelkére hallgat, ezért visszautasítja a hierarchiával való kompromisszumot. Nem akarnak „rehabilitációt”, hiszen már nem gondolkodnak „római katolikusul”. Igaz, P. Bulányi itt disztinolvál: „Ha »római katolikusul« gondolkodni egyet jelentene azzal, amit a Hittani Kongregáció napjainkban nyilatkozik, igaza volna a levélnek.” Mivel azonban ez a „társaság” (tudniillik a római egyház és a tanítói tekintélyt képviselő Hittani Kongregáció) a hatalmi visszaélés folytán bűnben él, nem tartozik neki engedelmisséggel. „Római katolikusoknak lenni nem azonos azzal, amit a vatikáni vagy hazai hierarchia, s a maguk lelkiismeretét papjaik zsebében hordó közkatolikusok tartanak s mondanak elibénk áment mondásuk céljából. . .” (Bulányi György: Örököljük a földet? Bp. 1991, 174–175.) Aztán még Bulányi – lényegében visszautalva arra, amit az engedelmeskedés ellen írt – párhuzamot von a vezérőrnagy és a honvéd magyarsága, illetve Ratzinger és Mariska néni katolikusága között: „Ratzinger nem feltétlenül hitelesebb képviselője a

római katolikusságnak, mint Mariska néni, ha ez a római katolikus társaság Jézushoz igazodó társaság akar lenni. . .”

A. I.: A római katolikus egyházzal alkotott ilyen felfogás és az egyházúség ilyen magyarázata után majdnem lényegtelen, hogy Bulányi atya újra aláírja-e vagy sem az a II. vatikáni zsinatot.

Sz. F.: Valóban. Hiszen a zsinati szövegeket is lehet csürni- csavarni, illetve szelektíven elfogadni vagy elvetni, amint ezt pl. Küngék teszik. Úgy látszik, a „bokrosok” szemében a Szentlélek elhagyta a Vatikánt és a hierarchiát, és a Jézus által akart húségre egyéni utakon vezeti a Bokor közösséget. Bármennyire bírálható is a Vatikán keleti politikája – Lékai bíboros és Miklós Imre „szövetsége” (Örököljük a földet? 226) –, itt és most az egyházúség és a jézusi szellem azt sugallja minden kereszténynek, hogy maga tartson bűnbánatot, térjen meg, és legyen az egyház egységének a munkálója, az új evangelizálás előmozdítója. Ezt mondtam 1991. január 27-én P. Bulányinak a Vatikáni Rádió irodájában, amikor két és fél órán át beszélgettünk. (Vö. Örököljük a földet? 171). És akkor ezzel Gyurka bá' is egyetértett. Hogy ma mit gondol, már nem tudom. De mindenképpen az egységről kellene tanúskodniuk a Krisztus- hívőknek (a hierarchia képviselőinek és a bulányistáknak, valamennyiünknek) a hitetlen és közömbös világban. Jézus akarata semmiképpen sem lehet a széthúzás, a vádaskodás és az egyház testének szétszaggatása.

A Bokor pápához intézett levele (1991. augusztus) arról a fájdalmas tényről számol be, hogy a magyarországi katolikus egyház megosztott, és emlékezteti a pápát, hogy az ő feladata lenne az egység helyreállítása. Utal arra, hogy Mindszenty bíborossal együtt tíz- és százazrek szenvedtek a kommunista diktatúra alatt, és hogy a „gerinctelen megalkuvásból egyházunk hierarchiája sem” maradt ki. Ezután kitér Bulányi György teológiájának elítélésére, a Bokorhoz tartozó papok felfüggesztésére. A pártállam bukása óta sok minden megváltozott – írják –, de a Bokor tagjait továbbra is kirekesztik az egyház életéből. „A kiengesztelődésnek részünkről nem volt és nincs akadálya. A bennünket büntetésekkel sújtó püspököket is rendre apostolotódként szólítottuk meg, és soha nem válaszoltunk kitalálásra kitalálással. A magyar társadalom egészének is nagy szüksége volna rá, hogy hierarchiánk bevallja múltját. . .” És ismét csak azt sürgetik, hogy a püspökök vallják be gyengeségeiket, akkor a még életben lévő áldozatok némi vigasztalást

kapnak, és elkezdődhet a kiengesztelődés. (Vö. Örököljük a földet? 181–182.)

Jellemző ez a levél, bár hangja szelídebb, mint egyéb Bokor- megnyilatkozásoké. Térjen meg a másik, térjenek meg a püspökök, Casaroli, a pápa; változzon meg a római katolikus egyház vezetése, vagyis kövesse a jézusi eszményt, ahogy a Bokor, akkor lehetséges a kiengesztelődés. Sok Bulányi- és Bokor-iratot olvastam (még P. Bulányi is talált nálam a Vatikáni Rádiónál olyat, ami neki sem volt meg!), de igazában azt sohasem figyelhettem meg, hogy P. Bulányi és a Bokor beismeri hibáit, hogy konkrétan jelét adja a folyton hangoztatott megtérésnek, hogy – felejtve a múltat – a jelenlegi konkrét magyar egyház építésében részt akar venni. Háttha ők maguk rekesztik ki saját magukat?

A. I.: Úgy tűnik, P. Bulányi egyházkritikája 1991 óta radikalizálódott. Egyre többször hivatkozik olyan nyugati kontesztáló teológusokra, mint Küng, Schillebeeckx, Boff. . .

Sz. F.: Számomra korábban is világos volt, hogy P. Bulányi a Concilium című folyóiratból, az ott publikáló haladó teológusoktól vett át nézeteket. Ezt a tényt ő maga is megerősítette a Hans Küng 65. születésnapjára kiadott Festschrift-ben (Piper, 1993, 757–775.). Küng magyarországi recepciójáról írva P. Bulányi mintegy Küng magyar szócsövének tartja magát. (Megjegyzni, hogy a Mérleg-ben – kezdetben névtelenül – közzétett recenzióim túl kritikusak voltak. Vagyis az ő véleménye más volt, kedvezőbb.) „Hans Küng teológiájának hatása Magyarországon? Az ő bátorsága és egyben valóban »katolikus« felelősségtudata, az igazság egyre jobb megközelítésének szolgálatában, az ő egész életpéldája, nem kevésbé segítettek minket, hogy mi is fel merjük vetni azokat a kérdéseket, amelyekről a Lélek nem enged bennünket hallgatni. Ugyanaz a Lélek, aki nemcsak az igazság lelke, hanem az igazságkeresés lelke is.” (770. old.) Hogy aztán az egyre radikálisabb nézeteket valló P. Bulányi ma mit fogad el, és mit nem Küng teológiájából, azt nehezen tudnánk megállapítani. Mindenesetre nemcsak a „római teológusok”, nemcsak a Hittani Kongregáció, hanem olyan jeles haladó teológusok is, mint pl. K. Rahner, W. Kasper vagy H. U. von Balthasar, több küngi tételt komoly bírálatnak vetettek alá. Dehát nem is a mi dolgunk, hogy most részletekbe menően elemezzük és bíráljuk P. Bulányi teológiáját. Legalábbis nem ebben a beszélgetésben. Most csak annyit jegyeznek meg, hogy ha valaki közzéteszi írásait, akkor számolnia kell azzal, hogy kiteszi magát a kritikáknak is. A jóindulatú kritikát nem kell „üldözésnek” vagy „inkvizíciós

eljárásnak” tartani, hanem tisztázni kell – testvéri párbeszédben – a nézeteket. Végül is se Küng, se Bulányi nem tévedhetetlen! Szent Ágoston is revideálta korábbi nézeteit. (Retractationes.)

A. I.: Mivel itthon a katolikus sajtó nyilvánosságát teljesen megvonták P. Bulányitól, ezért szinte arra „kényszerítették”, hogy a szenzációt kereső magyar világi vagy a külföldi sajtónál kérjen nyilvánosságot. A belső párbeszéd hiánya mindenképpen hátráltatta a tisztázást. A kérdést még bonyolítja az is, hogy P. Bulányi és a Bokor ma már nem az eredeti célért, a kommunizmussal szembeni ellenállás szükségességének bizonyításáért küzd, hanem egyik-másik progresszív és kontesztáló nyugati teológus álláspontjának igazáért. Ezért a magyar katolikus közönség, amely hosszú ideig el volt zárva a nyugati teológiai forrongástól, P. Bulányi nézeteit „protestánsnak”, „eretnekgyanúsaknak” tartja. Ez a minősítés minden bizonnyal túlzás, de eljött a nyílt és testvéri eszmecsere ideje.

Sz. F.: Igen, a gyanúsításokra okot adnak olyan lapok is, mint pl. az Érted vagyok (1994. augusztus. 19–20.), amely a római központot minősíthetetlen stílusban ócsárló és P. Bulányit a „bátor” Küng és Drewermann mellé állító leveleket közöl. Egyébként az Érted vagyok, amely a Bokorból nőtt ki, és talán annak legradikálisabb tagjait szólaltatja meg, következetesen és masszívan folytatja a destruktív munkát, a katolikus egyház belső bomlasztását. (Lásd pl. az 1995. júniusi és októberi számok írásait, fordításait.) Gergely G. András (= Gromon András?) népszerűsíti a Gromon András katolikus pap által fordított, A valódi Jézus című, botrányos és eretnek könyv szerzője, Karl Herbst eszméit. Ez még súlyosabb, mint a Küngtől, Friestől vagy Bühlmanntól fordított írások a „restaurációs” és retrográd Wojtyla pápa ellen. A Bokor egyik ismert tagja, Merza József elveszítette a Vatikánba vetett bizalmát („A bizalomvesztés korróziója alaposan megromgálta kapcsolatainkat az Intézménnyel. .”), és ezért kísértést érez, hogy már ne az egyházban maradjon lojális belső ellenzékként, hanem elmenjen. De vajon a saját „kritikus társaságának” magatartását nem kellene-e felülvizsgáltnia, és nemcsak azt hangoztatni, hogy „évtizedek óta vagyunk kitéve különféle adminisztratív, fizikai, lelki, elméleti ellenhatásoknak”. (Érted vagyok, 1995. október, 15. oldal.) Vajon Merza József mit szól lapjuk említett írásaihoz? Meglepő volt magának P. Bulányinak a nyilatkozata is a Magyar Hírlap 1994. június 15-i számában: valóban küngi és drewermanni stílusban

bírálja Rómát és magát a pápát is. Kinek használ ezzel? Biztosan nem az egyház építésének, a magyarországi evangelizálásnak, amikor az egyház ellenségeivel egy követ fúj.

A. I.: Nem minden alap nélkül állította nemrég a Bokor mozgalomból kivált egyik pap: furcsa az, hogy Bulányi atya, amikor bolsevista kollaborálással vádolja a püspököket, ezt az átkeresztelt, de lényegében változatlan bolsevista sajtóban teszi. Vajon ez nem kollaborálás? (Vö. Igen, 1995. szept. 15, 30.) Vajon mit szólna ehhez Mindszenty bíboros, akit P. Bulányi példaképként tisztel?

Sz. F.: Csakugyan! Bizonyos következetlenséget látok én is ebben. De senkinek sincs joga ahhoz, hogy a másik lelkiismereti döntését megítélje. Ez Istenre tartozik, aki a szívek és a vesék vizsgálója. És ez áll egyaránt Lékai bíborosra és P. Bulányira. De mivel társadalomban, egyházi közösségben élünk, mivel a kimondott vagy leírt szónak megvan a konvencionális jelentése, e közléseket igyekszünk megérteni és értelmezni, mindenfajta belemagyarázás vagy ferdítés nélkül. (Sajnos, a kommunista időkben meghamisítottak egyes Bulányi-írásokat.) Ha nem jól értelmezzük P. Bulányi írásait és megnyilatkozásait, kérjük, igazítsa helyre. Nem az ítélőbíráskodás, nem is az igazságszolgáltatás szándéka vezet bennünket, hanem egyes-egyedül katolikus egyházunk belső egységének ügye és az új evangelizálás sürgető feladata.

forrás: Távlatok 28. sz.

